

Зашто постоји мир?

Пише: Стивен Пинкер
понедељак, 27 јул 2009 11:10

Током последњег века, призори насиља из концентрационих логора Другог светског рата, из Камбоџе, Руанде, Дарфура, Ирака и многих других времена и места, урезали су се у нашу колективну свест. Ове слике довеле су до распрострањеног уверења да су технологија, централизоване националне државе и модерне вредности произвеле незапамћено насиље.

Наша наизглед лоша времена редовно се упоређују са идиличним сликама ловоскупљачких друштава, која су наводно живела у хармонији са природом и у међусобној хармонији. Доктрина о племенитом дивљаку – идеја да су људи по природи мирољубиви а да их модерно друштво квари – често се може пронаћи у делима јавних интелектуалаца, попут рецимо шпанског филозофа Хозеа Ортеге и Гасета, који је рекао како „рат није инстинкт, него проналазак“.

Али, када су друштвени научници почели да броје мртве у различитим историјским периодима, открили су да је романтична теорија потпуно наопака: модерно време и његове културне институције нису нас ни у сну нас учинили насилнијим, већ заправо племенитијим. У ствари, наши преци били су далеко насилнији него што смо ми данас. Насиље је у опадању већ епохама, и ми данас вероватно живимо у најмирнијем тренутку откако постојимо на Земљи.

Историја насиља

У деценији Дарфура и Ирака, таква тврдња може деловати као бунцање или чак безобразлук. Али, ако погледамо доказе, видећемо да је смањивање насиља фрактална појава: уочљиво је опадање током миленијума, векова, деценија и година. Када је археолог Лоренс Кили размотрио стопе убистава међу савременим ловоскупљачким друштвима – што је најприближнија слика коју имамо о могућем животу људи пре 10.000 година – открио је да се изглед да ће човек умрети од руку другог човека крећу у распону од 60% у једном племену, до 15% у најмирољубивијем. За разлику од тога, шансе да ће Европљанин или Американац у 20. веку бити убијени од стране другог човека мање су од једног процента, а то је век у коме су се догодила оба светска рата. Да је стопа међуплеменског ратовања опстала и у 20. веку, жртва би било две милијарде уместо иовако страшних 100 милиона.

Зашто постоји мир?

Пише: Стивен Пинкер
понедељак, 27 јул 2009 11:10

Стари текстови откривају запањујући недостатак поштовања према људском животу. У Библији, наводном извору свих наших моралних вредности, Бог је захтевао од Јевреја да побију и последњег становника освојеног града. „Пођите и сасвим уништите изопачени народ Амалечане“ гласи типичан пасус књиге Самуилове. „Војујте све док их сасвим не збришете.“ Библија такође прописује смрт каменовањем као казну за дугачак списак ненасилних прекршаја, укључујући клањање идолима, богохуљење, хомосексуалност, прељубу, непоштовање својих родитеља и сакупљање дрва на Сабат. Наравно, Јевреји нису били наклоњенији убијању него што су то била друга племена: хвалоспиви мучењу и геноциду често се могу срести и у раној историји Хиндуса, Хришћана, Муслимана и Кинеза.

Међутим, од средњег века наомамо, уочљиво је стално смањивање учесталости друштвено санкционисаних облика насиља. Многе званичне историје откривају да су сакаћење и мучење били уобичајени облици кажњавања за преступе који би данас повлачили само новчану казну. У Европи пре просветитељства, злочини као што су ситне крађе или препречивање пута краљу воловском запрегом, кажњавани су одсецањем језика, одсецањем руку итд. Многе од ових казни вршене су јавно, а окрутност је била популарна врста забаве.

Такође, поседујемо врло добре статистичке податке о историји убиства један-на-један, захваљујући томе што су вековима многе европске општине бележиле узроке смрти. Када је криминолог Мануел Ајзнер сабрао резултате из сваког села, округа, града и државе за коју је пронашао податке, открио је да су стопе убистава у Европи, са 100 убистава годишње на 100.000 становника у Средњем веку, спале на мање од једног убистава годишње на сваких 100.000 људи у модерној Европи.

А након 1945. године, у Европи и Америци видимо нагли пад броја смрти узрокованих међудржавним ратовима, етничким сукобима, и војним пучевима, чак и у Јужној Америци. Широм света, број настрадалих у биткама пао је са 65.000 по сваком сукобу годишње, на мање од 2.000 смрти у овој деценији. Након завршетка Хладног рата раних 90-их, има мање цивилних жртава, 90% мање смрти од геноцида, а десио се чак и преокрет по питању насилних злочина, који су у ери 60-их били у порасту.

Имајући у виду ове чињенице, због чега многи људи замишљају да живимо у доба насиља и убијања? Први разлог, верујем, јесте тај што имамо боље извештавање. Како је политиколог Џејмс Пејн једном приметио, „Асошијетед Прес“ је бољи хроничар ратова

Зашто постоји мир?

Пише: Стивен Пинкер
понедељак, 27 јул 2009 11:10

широм света него што су то били средњевековни монаси. На делу су такође и опажајне илузије. Когнитивни психолози знају да, што нам је лакше да се сетимо неког догађаја, то је већа вероватноћа да мислимо како ће се он поновити. Крвави ратни призори са телевизије урезају се у наше памћење, али никада не видимо репортаже о многим другим људима који умиру од старости у својим креветима. А што се тиче ставова и њиховог заступања, нико никада није привукао подршку и донаторе говорећи како ствари изгледају све боље и боље. Уједињени, сви ови фактори допринели су да се у савременом уму створи атмосфера страха, која тешко да може да нађе упориште у реалности.

Коначно, не треба заборавити на да наше понашање често изневерава наша растућа очекивања. Насиље је смањено делом и услед тога што људима дозлогрђују покољи и окрутности. У питању је психолошки процес који је сталан, али који увек превазилази промене на боље у понашању. Тако су данас неки од нас згрожени – с правом – када у Тексасу убица бива погубљен смртоносном инјекцијом након петнаестогодишњег жалбеног процеса. Заборављамо да је пре пар стотина година особа могла да буде спаљена на ломачи због критиковања краља и након суђења које је трајало 10 минута. На смртну казну данас би требало да гледамо као на доказ колико су наши стандарди порасли, а не колико ниско можемо да потонемо.

Ширене круга

Зашто је насиље опало? Социјални психолози открили су да је најмање 80% људи маштало о томе да убије неког ко му се не свиђа. Модерни људи и даље уживају у посматрању насиља, ако је судећи по популарности мистерија о убиствима, шекспировских драма, филмова са убиствима моторном тестером, игрице „Grand Theft Auto“ и хокеја.

Оно што се наравно променило, јесте спремност људи да спроведу своје фантазије у дело. Социолог Норберт Елијас рекао је да је у модерној Европи дошло до убрзавања „процеса цивилизације“ обележеног повећањем самоконтроле, дугорочног планирања, и осетљивости на мисли и осећања других. То су управо оне функције које данашњи когнитивни психолози приписују надчеоном кортексу. Али, поставља се питање, зашто су људи почели све више да развијају баш тај део својих мозгова? Нико не зна зашто је наше понашање пало под контролу боље стране наше природе, али постоји неколико могућих објашњења.

Зашто постоји мир?

Пише: Стивен Пинкер
понедељак, 27 јул 2009 11:10

Прво објашњење јесте да је филозоф из 17. века Томас Хобс био у праву. Живот у природном стању је гадан, окрутан и кратак – не због наше првобитне крвожедности, већ услед неизбежне логике анархије. Сва бића са имало самоинтереса у искушењу су да нападну своје суседе и украду њихове ресурсе. Као резултат, страх да ће бити нападнути довешће суседе у искушење да они превентивно нападну први, што ће навести прву групу да нападне превентивно, и тако даље. Ова опасност може се ублажити одбрамбеном политиком – не нападај први, узврати ако си нападнут – али да би стране стекле кредибилитет, оне прво морају да освете све увреде и поравнају рачуне, што води циклусима крваве освете.

Овакве трагедије може спречити држава са монополем на насиље. Државе могу да наметну непристрасне казне које смањују склоност ка насиљу, тиме што смањују несигурност по питању превентивног нападања и чине непотребним стање приправности због потребе брзе одмазде. Заиста, смањивање стопе убистава у Европи Мануел Ајзнер приписује прелазу са друштва витезова ратника ка централизованим владама у раном модерном добу. И данас, насиље наставља да буја у подручјима безвлашћа, какви су гранични региони, неуспеле државе, пропала царства и територије за које се отимају мафије, банде и остали који се баве илегалним снабдевањем.

Џејмс Пејн предлаже другу могућност: важна променљива када је у питању препуштање насиљу јесте распрострањеност уверења да је живот јефтин. Ако су бол и рана смрт свакодневна искуства у нечијем животу, он осећа мање кајања када их наноси другима. Како технологија и економска ефикасност продужавају и побољшавају наше животе, и живот сам за нас добија већу вредност.

Трећа теорија, чији је зачетник новинар Роберт Рајт, ослања се на логику игре са добитком по којој два субјекта имају додатне користи уколико сарађују, као када тргују добрима, разделяју посао, или деле добробит коју имају од склапања примирја. Како људи стичу умећа која могу лако да поделе са другима, и развијају технологије које им дозвољавају да своја добра и идеје шире преко великих пространстава уз мање трошкове, њихова склоност ка сарадњи се знатно повећава, зато што им други људи постају вреднији када су живи него кад су мртви.

Ту је и сценарио који је уобличио филозоф Питер Сингер. Он мисли да је еволуција опскрбила људе са клицом емпатије, коју они по правилу усмеравају једино ка уском кругу пријатеља и рођака. Током миленијума, морални кружоци људи нарастају, да би обухватили све веће и веће заједнице: клан, племе, нацију, оба пола, друге расе, чак и животиње. Расту круга допринеле су мреже реципротитета „а ла Рајт“, али могуће да је

Зашто постоји мир?

Пише: Стивен Пинкер
понедељак, 27 јул 2009 11:10

допринела и непоколебљива логика Златног правила: што се више зна и мисли о другим живим бићима, то се теже стављају сопствени интереси испред њихових. Порасту емпатије вероватно је допринео и космополитизам, где су новинарство, мемоари и реалистичка проза учинили унутрашње животе других људи, као и несигурност сопствене судбине очигледнијим, и усадили нам свест да смо само имали више среће него неки други.

Шта год били узроци, смањење насиља има далекосежни утицај. Оно не треба да буде изговор за самозадовољство: у миру који данас имамо, уживамо зато што су људи у претходним покољењима били згрожени насиљем свога времена и радили на његовом искорењивању, као што би и ми требало да радимо на заустављању ужасног насиља нашег времена. Нити имамо разлога за оптимизам у погледу блиске будућности, пошто свет никада раније није имао националне вође који укрштају предмодерну осећајност са модерним оружјем.

Ипак, овај феномен нас подстиче да поново размотримо наше поимање насиља. Нељудскост човекова према човеку дуго је била предмет моралне критике. Знајући да је нешто довело до њеног драстичног пада, могли бисмо да је схватимо као део узрочно-последичног механизма. Уместо да се питамо „Зашто постоји рат?“ могли бисмо да се запитамо „Зашто постоји мир?“ Ако се наше понашање толико поправило у односу на библијска времена, мора бити да нешто чинимо како треба. А било би лепо да знамо тачно шта.

(Превела **Јована Папан**)

<http://greatergood.berkeley.edu/greatergood/2009april/Pinker054.php>